

Z HISTORII PROKURATURY

Ppłk dr Józef Cygan **wiceprokurator Sądu Okręgowego we Lwowie**

Józef Cygan urodził się 1 stycznia 1890 r. w Ostrówku, w powiecie mieleckim, w województwie krakowskim. Był synem Jana i Marii z Gawronów (bądź Gawrońskich). Do gimnazjum uczęszczał w Dębicy, gdzie w 1912 r. złożył egzamin dojrzałości z wyróżnieniem. Po maturze, 1 października 1912 r. rozpoczął służbę w armii austriackiej, gdzie służył w 5. Pułku Piechoty Obrony Krajowej. Ukończył szkołę oficerów rezerwowych przy 3. Pułku Piechoty Obrony Krajowej w mieście Graz (Austria). W 1913 r. rozpoczął studia prawnicze na Wydziale Prawa Uniwer-

sytetu Franciszkańskiego we Lwowie, które ukończył na tej samej uczelni pod zmienioną nazwą – Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, zdając trzy egzaminy państwowe w dniach 29 marca 1919 r., 14 maja 1924 r. i 22 stycznia 1925 r. Następnie uzyskał stopień doktora.

Był żonaty z Julią Jezierską, z którą miał troje dzieci: Marię Henrykę ur. 8 grudnia 1920 r., Zbigniewa Jana Kantego ur. 26 października 1922 r. i Wiesława Edwarda ur. 5 marca 1924 r., który zmarł w wieku 8 lat w 1932 r. Józef Cygan owdowiał w 1927 r.

Władał trzema językami obcymi: niemieckim, włoskim i serbsko-chorwackim.

27 lipca 1914 r. został zmobilizowany do armii austriackiej i objął dowództwo plutonu w 5. Pułku Strzelców w Puli. Następnie w okresie od 1 października 1914 r. do 1 maja 1915 r. był dowódcą plutonu w 23. Pułku Strzelców w Zadarze na froncie serbskim, a następnie w okresie od 1 maja 1915 r. do 15 grudnia 1915 r. na froncie włoskim (Gorycja). Po okresie hospitalizacji od 1 czerwca 1916 r. był instruktorem rekrutów w kadrze 5. Pułku w Voitsbergu (Styria), a następnie od 1 grudnia 1916 r. dowódcą kompanii w 5. Pułku na froncie na Bukowinie. Od 1 kwietnia 1917 r. do 1 czerwca 1917 r. dowodził kompanią w obozie ćwiczebnym w Siedmiogrodzie, po czym do 1 kwietnia 1918 r. dowodził kompanią na froncie rumuńskim, a kolejno do listopada 1918 r. kompanią w trakcie walk w Ukrainie.

W okresie służby w austriackiej armii kilkakrotnie awansował uzyskując kolejno stopnie: od 1 października 1914 r. Kadett, od 1 czerwca 1915 r. Fahrnich, od 1 stycznia 1916 r. Leutnant, od 1 lutego 1918 r. Oberleutnant.

30 listopada 1918 r. wstąpił ochotniczo do Wojska Polskiego. Przydzielony został do Lwowskiej Legii Oficerskiej w stopniu porucznika, gdzie służył jako dowódca taktyczny. Od 22 stycznia 1919 r. był dowódcą kompanii w 38. Pułku Piechoty Strzelców Lwowskich. Następnie od 27 kwietnia 1919 r. do 29 czerwca 1919 r. był dowódcą III batalionu w 38. Pułku Piechoty. Na jego czele brał udział w wojnie polsko-ukraińskiej. W czasie walk wielokrotnie wykazał się nadzwyczajną odwagą, osobiście prowadząc dowodzony przez siebie batalion do walki. W czasie drugiej ofensywy na Złoczów w dniu 26 czerwca 1919 r. został ranny. Po opuszczeniu szpitala w dniu 4 października 1919 r. ponownie dowodził batalionem w 38. Pułku Piechoty do dnia 1 stycznia 1920 r.

Z wniosku z dnia 29 października 1920 r. o nadanie Krzyża Walecznych Józefowi Cyganowi dowiadujemy się o jego walecznej postawie: „W walkach lwowskich 1918 bierze udział początkowo w Legii Oficerskiej, odbywając z nią najcięższe walki grudniowe pod Lwowem.

Zwłaszcza krwawe walki pod Zboiskami i Persenkówką dnia 28 grudnia 1918 r. wykazując nieustraszoną odwagę, szybką orientację i znakomite przeprowadzenie zadań taktycznych. Następnie jako dowódca kompanii w III 38 pp.strz.lw. bierze udział we wszystkich walkach pod Lwowem. Jako dowódca baonu (...) daje w czasie całej ofensywy majowej 1919 dowody żelaznej energii i niezwykłej odwagi. W czasie odwrotu w czerwcu 1919, pozostając ustawicznie w ciężkich walkach, wycofuje swój baon w znakomitej formie, zadając nieprzyjacielowi bardzo ciężkie straty pod Zborowem, Złoczowem. W czasie drugiej ofensywy w ataku na Złoczów ranny”.

Od 1 stycznia 1920 r. Józef Cygan przebywał na urlopie celem kontynuowania studiów prawniczych, które ponownie musiał przerwać z początkiem maja na hospitalizację we Lwowie i rekonwalescencję. Po urlopie dla poratowania zdrowia od 28 maja 1920 r. do 15 lipca 1920 r. służył w batalionie zapasowym 38. Pułku Piechoty jako sędzia pułkowy. Następnie był dowódcą V Baonu na odcinku Sichów–Sknitów koło Lwowa. Od 1 stycznia 1921 r. pełnił służbę jako Adiutant Głównej Stacji Zbornej Lwów w szarży kapitana. W dniu 15 lutego 1921 r. został przydzielony do 44. Pułku Piechoty w Równem i przeniesiony do rezerwy celem ukończenia studiów.

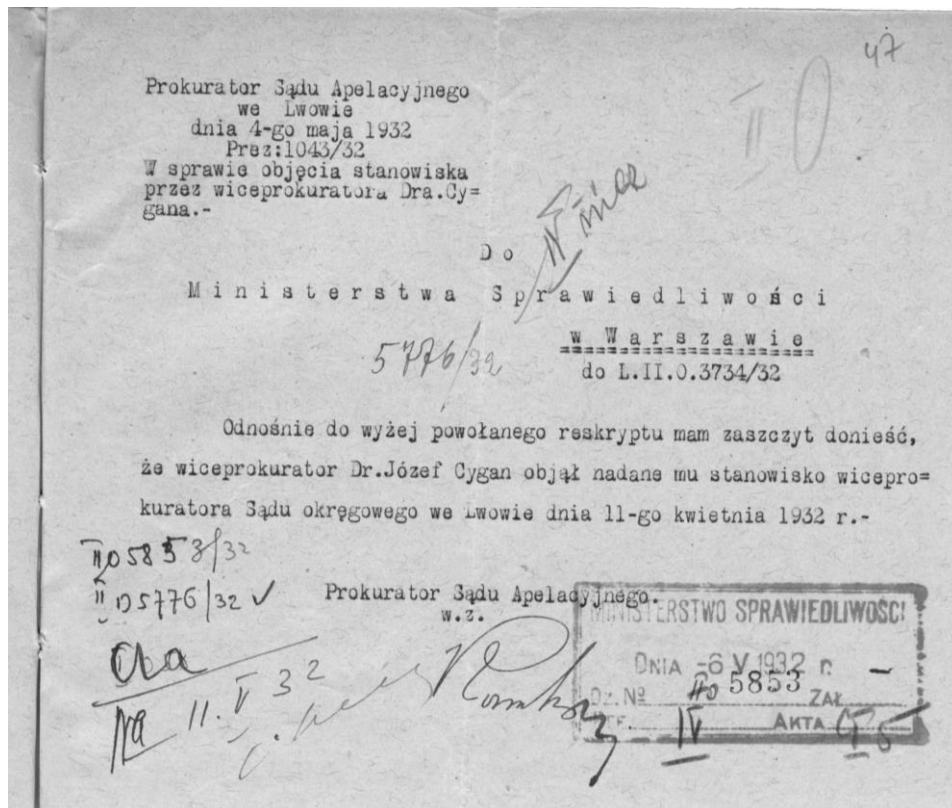
Dnia 8 stycznia 1924 r. Józef Cygan został zatwierdzony w stopniu majora ze starszeństwem z 1 czerwca 1919 r. i 150. lokatą w korpusie oficerów rezerwy piechoty.

W jednej z kart kwalifikacyjnych komendant w 38 pp Strzelców Lwowskich Majkowski pod datą 15 grudnia 1919 r. zapisał: „Bardzo dobry oficer liniowy. Karny i obowiązkowy, dobry organizator, instruktor i wychowawca.”

Za udział w wojnie polsko-ukraińskiej został odznaczony orderem *Virtuti Militari* 5 klasy i dwukrotnie Krzyżem *Walecznych*, a także odznaką pamiątkową „Orlęta”, przyznaną za udział w walkach w obronie Lwowa i Kresów Wschodnich.

Dnia 15 maja 1925 r. Józef Cygan został mianowany przez Prezesa Sądu Apelacyjnego we Lwowie aplikantem sądowym. Po ukończeniu aplikacji 26 marca 1928 r. złożył egzamin sędziowski i postanowieniem Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 sierpnia 1928 r. został mianowany sędzią zapasowym dla lwowskiego okręgu Apelacyjnego, a następnie od dnia 1 stycznia 1930 r. objął stanowisko sędziego Sądu Grodzkiego miejskiego we Lwowie. Pracował zarówno jako sędzia śledczy, jak i sędzia procesowy.

W dniu 8 marca 1932 r. został mianowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej wiceprokuratorem Sądu Okręgowego we Lwowie. Służbę prokuratorską podjął 11 kwietnia 1932 r.

Pismo Prokuratora Sądu Apelacyjnego we Lwowie do Ministerstwa Sprawiedliwości potwierdzające objęcie stanowiska wiceprokuratora Sądu Okręgowego we Lwowie przez Józefa Cygana z dnia 4 maja 1932 r. Źródło: Archiwum Akt Nowych, dokumenty z Ministerstwa Sprawiedliwości, sygn. 13-2736

VM-20-1355-1

KWESTJONARIUSZ

1. Nazwisko i imię *Dr Cygan Józef*

2. Jaki numer orderu wybity na lewej stronie krzyża *2890*
Legitymację Kolejową wysłano dnia *LIP. 1933*

3. Dokładny adres obecny: wieś _____
pocztą _____ gmina _____
powiat *Lwów ul. Kłógowa Nr 27/4/p.*

4. Data i miejsce urodzenia:
dzień, miesiąc, rok *1. stycznia 1890 r.*
wieś, gmina, powiat *Ostrowek par. Mielec*

5. Imię ojca *Jan* imię matki *Maryja* z domu *Gawronska*

6. Stopień wojskowy, w którym został odznaczony *kapitan*

7. Obecnie posiadany stopień:
w rezerwie *major*
w stanie spoczynku _____
ewent. inwalidztwo _____

8. Pułk, w którym służył w czasie wojny, względnie oddział, w którym został odznaczony za udział w walkach: *Lwowska Legja Oficerska, 38 pp. Stryków Lwowski*

9. Zawód: obecny (środki utrzymania) *Wiceprezident Sądu Okręg. we Lwowie*
przed wstąpieniem do wojska *student prawa M. J. K. we Lwowie*

2

10. Obecnie zajmowane stanowisko *jaka pod 9)*

11. Stan rodzinny:

żonaty *wdowiec*

kawaler */*

ile dzieci i w jakim wieku (wymienić imiona i daty urodzenia):

1) *Maryja Henryka, 2 im.) w. 8/12 1920 z*

2) *Zbigniew Jan Karol (2 im.) w. 26/10 1922 z.*

12. Wykształcenie: *Wydział prawa i nauk politycznych U. J. K. we Lwowie*

Szkoły powszechnie, średnie, wyższe (ukończone gdzie i kiedy):

przed wstąpieniem do wojska *Gimnazjum w Lwowie*

obecnie *po wojnie niemożliwe zdobyć dyplomu doktora praw*

13. Czy był ranny: kiedy *29. czerwca 1919 z.*

gdzie: *koło Kmieja (Złoczów)*

14. Czy pracuje i gdzie *Wiceprezesa Sądu Okręgowego we Lwowie*

wysokość miesięcznego wynagrodzenia *około 560 zł*

15. Jeżeli nie ma pracy — to na jaką reflektuje */*

16. Posiadany majątek, jaką wartość przedstawia *7 mcy ziętni dziś bez dachowca*

Czy może z niego wyżyć z rodzina *połowy służbowe mieyskosciaj*

3

17. Czy oprócz „Virtuti Militari” posiada inne odznaczenia, jakie

krzyż walecznych żołnierzy

18. Czy w czasie przed powstaniem Państwa Polskiego pracował w organizacjach niepodległościowych, jak P. P. S., Związek Strzelecki, Drużyny Strzeleckie, P. O. W. i t. p.

jak długo

19. Służba w formacjach polskich przed 11/XI 1918 r.

oddział, pułk, baon, kompanja

20. Czy służył w armji zaborczej w czasie wojny światowej, w której i jak długo:

w b. armji aust. od 27/2 1914 - 5/11 1918

21. Czy pracuje obecnie w organizacjach P. W. i społecznych:

gdzie

piastowane stanowisko

22. Ewentualne uwagi i prośby kawalera orderu „Virtuti Militari”:

4)

23. Wpisać dokładny życiorys:

W gimnazjum niepełnym w Belgicy (woj. krakowski)
 Tam też służył w oddziale dozoru (z c. a. w.) w r. 1912.
 Pierwszy rok po maturze służył jako jednoroczny ochotnik
 w armii austro-węgierskiej, a następnie w 5. p. p. obrony krajowej
 w Pol. za i służył jednorocznie w szeregach w Grecji przy
 3. p. p. obr. kraj. - Rok 1913/14 niepełnym jako student
 Wydziału prawa i inżyn. w Pol. w Warszawie (wice)
 Dworcu. - Węgry w kwietniu 1914 roku na ekspedycję mobilizacyjną
 (Korpusy pomocnicze) - odbył wojnę w armii austro-węg.
 aż do 5/11. 1918 r. - odbył wojnę w armii austro-węg.
 walczył w wojnie wojennej w szeregach nad Srebrną (Srebrna) w woj.
 c. a. w. w szeregach Gorycji; rok 1916 i 1917 na froncie
 włoskim (Brenna) i winnickim (nad Srebrną
 i Srebrną), za rok 1918 kompania w szeregach
 w wojnie w szeregach w szeregach (w szeregach, kadetów,
 Fähnricha i Leutnanta), a w końcu jako dea kompanii (w szeregach
 Leutnanta i Oberleutnanta). Od listopada 1918 - do 15/11 1918 r. jako ochotnik
 w armii polskiej w szeregach pomocniczych i szeregach jako dea batalionu
 15/11 1918 r. w szeregach i szeregach, a następnie w szeregach w szeregach
 szeregach.

Niniejszy kwestionariusz wypełniłem zgodnie z prawdą.

Podpis dnia 21. czerwca 1933 r. *Józef Cygan*
(Drogosz)

Odręcznie wypełniony przez Józefa Cygana kwestionariusz osobowy z dnia 21 czerwca 1933 r.

Źródło: Centralne Archiwum Wojskowe, sygn. I.482.20-1355

Józef Cygan służbę prokuratorską pełnił do 31 sierpnia 1935 r., gdyż dnia 18 lipca 1935 r. został mianowany przez Prezydenta Rzeczypospolitej na sędziego w Sądzie Okręgowym we Lwowie. Stanowisko to objął 2 września 1935 r. i piastował je do wybuchu II wojny światowej.

Zarządzeniem z 12 maja 1938 r. Prezes Sądu Apelacyjnego we Lwowie nadał Józefowi Cyganowi Brązowy Medal „Za Długoletnią Służbę”.

Po agresji ZSRR na Polskę Józef Cygan został aresztowany przez NKWD i przewieziony do obozu w Starobielsku. Wiosną 1940 r. został zamordowany przez NKWD w Charkowie i potajemnie pochowany w masowym grobie w Piatichatkach. Obecnie spoczywa na Cmentarzu Ofiar Totalitaryzmu w Charkowie.

Ppłk dr Józef Cygan został kilkakrotnie pośmiertnie uhonorowany i upamiętniony:

- Krzyż Srebrny Orderu Virtuti Militari (nr 14384) – zbiorowe, pośmiertne odznaczenie żołnierzy polskich zamordowanych w Katyniu i innych nieznanymi miejscami kaźni, nadane przez Prezydenta RP na Uchodźstwie profesora Stanisława Ostrowskiego (11 listopada 1976 r.);
- Krzyż Kampanii Wrześniowej – zbiorowe, pośmiertne odznaczenie pamiątkowe wszystkich ofiar zbrodni katyńskiej (1 stycznia 1986 r.);
- 13 kwietnia 2007 r. na Mieleckiej Ścianie Katyńskiej odsłonięto i poświęcono 8 nowych tabliczek z nazwiskami zamordowanych w Katyniu, Miednoje i Charkowie wśród nich znalazła się symboliczna tabliczka z nazwiskiem majora Józefa Cygana;
- 5 października 2007 Minister Obrony Narodowej awansował go pośmiertnie do stopnia podpułkownika; awans został ogłoszony 9 listopada 2007 r. w Warszawie, w trakcie uroczystości „Katyń Pamiętamy – Uczcijmy Pamięć Bohaterów”;
- Dąb Pamięci – w kwietniu 2010 r. przed Zespołem Szkół Miejskich nr 1 na Osiedlu Rafineryjnym w Jaśle został posadzony Dąb Katyński poświęcony Józefowi Cyganowi;
- nazwisko prokuratora Józefa Cygana zostało umieszczone na uroczystie odsłoniętej w siedzibie Prokuratury Krajowej w dniu 17 września 2020 r. tablicy, upamiętniającej prokuratorów Rzeczypospolitej Polskiej, którzy oddali życie za Ojczyznę w latach 1939–1945.

Źródła

1. L.S. 3591; MKat., 2101/A; CAW, VM 20–1355; J. Tucholski, Mord w Katyniu.

2. Księga Cmentarna Charków.
3. Materiały Centralnego Archiwum Wojskowego im. Majora Bolesława Waligóry, Kolekcja Akt Personalnych, I.481.C.5077.
4. Materiały Archiwum Akt Nowych, 285 Ministerstwo Sprawiedliwości, 13–2736.